

Friedrich Witzany

Atomová elektrárna pro St. Pantaleon? (str. 52-61)

Jak všechno začalo

Někdy v listopadu 1973 zveřejnil deník „Oberösterreichische Nachrichten“ titulek: „Druhá jaderná elektrárna u ústí řeky Enže (Enns), začátek stavby v roce 1974“.

Mnoho lidí to tehdy ze židle nezvedlo. Proč také?

Zwentendorf byl uprostřed výstavby, spotřeba energie rostla exponenciálně, hospodářství se dařilo dobře – a tím údajně i lidem, dá-li se věřit vymývání mozků pomocí plakátů.

Paní ministryně zdravotnictví Leodolter, zároveň zodpovědná za ochranu proti nebezpečnému záření, tehdy mínila:

„Je skutečností, že se spotřeba energie každých 10 let zdvojnásobuje. A podle toho se musíme řídit.“

A následovaly ještě po několik let výpovědi mnoha venkovských starostů, jak černých (lidovců), tak rudých (sociálních demokratů), že by jim nevadilo, kdyby v jejich zahradách byl zakopán jaderný odpad. Takřka roztomilý „likvidační park“, jak je takové úložné místo v žargonu provozovatelů nazýváno.

Friedrich Witzany

Ein Kernkraftwerk für St. Pantaleon? (Seiten 52-61)

Wie alles begann

Irgendwann im November 1973 titeln die Oberösterreichischen Nachrichten: „Zweites Kernkraftwerk an der Ennsmündung, Baubeginn 1974“.

Recht viele Menschen hat das damals nicht vom Sessel gerissen. Warum auch?

Zwentendorf war mitten im Bau, der Stromverbrauch wuchs exponentiell, der Wirtschaft ging es gut – und damit angeblich auch den Menschen, wenn man der Gehirnwäsche von den Plakaten herab glauben darf. Die Frau Gesundheitsministerin Leodolter, auch für den Strahlenschutz zuständig, meinte damals:

„Es ist eine Tatsache, dass sich der Stromverbrauch alle 10 Jahre verdoppelt. Und danach müssen wir uns richten.“

Und es folgten noch jahrelang die Aussagen vieler ländlicher Bürgermeister, schwarzer als auch roter, dass es ihnen nichts ausmachen würde, würde der Atommüll in ihren Gärten vergraben werden. Ein putziger Entsorgungspark sozusagen, wie man im Jargon der Betreiber so eine Lagerstätte nennt.

Právě včas se tehdy objevila první zpráva Římskému klubu „Meze růstu“.

Zdroje jsou omezeny, zatížení životního prostředí – pojem životní prostředí se právě začal definovat – má dlouhodobé následky až ke klimatické změně.

Velký nárůst počtu obyvatel a nerovné rozdělení bohatství přivádějí svět na pokraj kolapsu.

Dnes je to všechno otřepané a známé, ačkoliv stále ještě nevíme, jak s tím máme naložit.

Ideologie růstu tedy není z důvodů logiky přírodních procesů trvale prosaditelná a vede nevyhnutelně k sociálním a ekologickým krizím.

Ve společnosti blahobytu, jako je Rakousko, se takto vytváří konflikt dvou uskupení.

Na jedné straně chroničtí potíživci, zpátečníci, naivové, fantasti, snílci, utopisté, kterým by měl být proud odpojen, nebo ještě hůře, kteří musí být sledováni státní policií, ti, kteří neuznávají „právo a pořádek“ ani vrchnost, a kteří se začnou občansko-společensky sdružovat (mimo politické struktury) a troufají si zpochybňovat, co si mocní vymysleli.

Genau rechtzeitig erschien damals der erste Bericht an den Club of Rome „Die Grenzen des Wachstums“. Die Ressourcen sind beschränkt, die Umweltbelastung – der Begriff Umwelt wurde gerade geprägt – hat Langzeitfolgen bis hin zur Klimaänderung.

Die Bevölkerungsexplosion und die ungleiche Verteilung der Güter bringen den Globus an den Rande des Kollaps. Heute alles abgedroschen und bekannt, obwohl wir immer noch nicht damit umgehen können.

Also, diese Wachstumsideologie ist aus Gründen des Naturhaushaltes auf Dauer nicht durchzustehen und führt unweigerlich in soziale und ökologische Krisen.

So baut sich in einer Wohlstandsgesellschaft wie Österreich eine Frontstellung auf.

Hier die Verhinderer, die Rückschrittlichen, die Gutmenschen, die Phantasten und Illusionäre, die Utopisten, denen man den Strom abzwicken sollte oder noch ärger, die staatspolizeilich beobachtet werden müssen, die „Recht und Ordnung“ und die Obrigkeit nicht anerkennen und sich außerparlamentarisch zusammenrotten, die das kritisch hinterfragen, was sich die Mächtigen im Staat so ausdenken.

A na druhé straně ti, kteří důvěřují v pokrok, realisti a technokrati, vejtahové (“machři”) a udržovatelé systému, betonářská lobby, bezohlední prosazovatelé vlastní vůle a mnozí lobbisti v propletení hospodářství, politiky, peněz a moci, kteří říkají politikům, kudy je třeba jít a kteří se cítí být kverulanty rušeni.

Byla to tvrdá společensko-politická srážka, tehdy před více než 30 roky, vyvolaná a posílená nárůstem počtu těch, kteří se cítili být osobně ohroženi plány na atomovou elektrárnu v hustě osídleném regionu Linz – Enže – Perg.

Černobyl na sebe sice nechal ještě dvanáct let čekat, ale pryč byla doba, v níž si sami ochránci přírody nechali vemluvit atomovou energii jako nezatěžující životní prostředí, bezpečnou a nevyčerpatelnou jako alternativu k přehrazení Dunaje nebo nedotčených alpských údolí.

A když odteď často říkám „my“, myslím tím onu spontánně vzniklou občanskou iniciativu v oblasti Linze, počínaje tvrdým jádrem, ke kterému jsem od počátku patřil a které se seskupilo kolem lineckého lékaře Dr. Alfreda Tisseranda, přes mnohé spolupracovníky a aktivisty a sympatizanty.

Und auf der anderen Seite die Fortschrittsgläubigen, die Realisten und Technokraten, die Macher und Systemerhalter, die Betonierer und Drüberfahrer und die vielen Lobbyisten in dem Gefilz von Wirtschaft, Politik, Geld und Macht, die den Politikern sagen, wo es lang geht und die sich durch die Querulanten gestört fühlen.

Es war ein hartes gesellschaftspolitisches Zusammenprallen, damals vor mehr als 30 Jahren, ausgelöst und verstärkt durch das Anwachsen der Zahl der sich persönlich durch die Atomkraftwerkspläne betroffen Fühlenden in der dicht besiedelten Region Linz-Enns-Perg.

Tschernobyl ließ zwar noch zwölf Jahre auf sich warten, aber die Zeit war vorbei, in der selbst Naturschützer sich die Atomenergie als umweltfreundlich, ungefährlich und unerschöpflich und als Alternative zum Einstau der Donau oder von unberührten Alpentälern einreden ließen.

Und wenn ich ab jetzt oft „wir“ sage, meine ich jene spontan im Linzer Raum entstandene Bürgerinitiative, angefangen vom harten Kern, dem ich von Beginn an angehörte und der sich um den Linzer Arzt Dr. Alfred Tisserand scharte, über die vielen Mitarbeiter und Aktivisten, Anhänger und Sympathisanten.

Zkrátka, mluvím o odpůrcích atomu kolem St. Pantaleonu, kteří svým buřičstvím, virulencí a rázným vystupováním a nekonvenční agitací podnítily tolik veřejné pozornosti, že vlna přetekla až do Vídně.

Měli jsme už také své vzory a inspirátory, ve Švýcarsku, v jižním Německu, ve Vorarlbersku.

Nejpozději od jara 1976 jsme se však MY všichni rakouští odpůrci atomu dali dohromady pod jednu pomyslnou střechou – nyní MY nikoli už v uvozovkách.

Co dnes ještě udivuje a musí být hodnoceno jako zázrak, je skutečnost, že mezi ideologicky velmi od sebe vzdálenými skupinami odpůrců atomu byla nezlomná svornost a solidarita s mottem „Náš pochod má účel, atomová elektrárna musí pryč“. (v němčině se to pěkně rýmuje: „Unser Marsch hat den Zweck, das Atomkraftwerk muss weg!“ (Účel našeho pochodu: jádro už odvádí k odchodu)

Až do nesporného vrcholu protiatomového hnutí v Rakousku, do lidového hlasování vyhraného za šťastných doprovodných okolností 5. listopadu 1978, se mohli organizovaní odpůrci atomu veřejnosti prezentovat homogenně, věrohodně a svorně.

Kurzum, ich rede von den Atomgegnern rund um St. Pantaleon, die mit ihrer Aufmüpfigkeit und Virulenz und durch das unmissverständliche Auftreten und unkonventionelle Agieren so viel öffentliche Aufmerksamkeit erregt haben, dass die Welle bis nach Wien übergeschwappt ist. Wir haben auch bereits unsere Vorbilder und Inspiratoren gehabt, in der Schweiz, in Süddeutschland, in Vorarlberg. Spätestens seit dem Frühjahr 1976 sind WIR aber die gesamten und unter einem luftigen Dach geeinten Atomgegner Österreichs, WIR (nicht mehr jedoch in Anführungszeichen).

Was heute noch erstaunt und wie ein Wunder gewertet werden muss, ist die Tatsache, dass unter den ideologisch weit auseinander liegenden Atomgegnergruppen eine unverbrüchliche Einmütigkeit und Solidarität zum Motto „Unser Marsch hat den Zweck, das Atomkraftwerk muss weg!“ vorhanden war.

Bis zum unbestrittenen Höhepunkt der Anti-Atom-Bewegung in Österreich, der durch glückliche Begleitumstände gewonnenen Volksabstimmung am 5. November 1978, konnten sich die organisierten Atomgegner homogen, glaubwürdig und unzerstritten der Öffentlichkeit präsentieren.

Obrovský bonus, který je v dnešní závistivé a mediální společnosti těžko představitelný.

Když se o pár let později vynořily skupiny zelených, z velké části vzniklé z protiatomového hnutí, bylo na spor již zaděláno.

Dříve než „zelená“ byla populární „rudá“, a to tmavě rudá (komunisté a maoisté). Když šlo při konferencích v celém Rakousku o počet oprávněných hlasovat, mohlo se klidně stát, že spolurozhodoval třeba počet prodaných exemplářů časopisů „Třídní boj“ („Klassenkampf“) nebo „Rudá fronta“ („Rotfront).

My Hornorakušané, vlastně už žádní osmašedesátníci, jsme velmi usilovali o to, aby se rudé transparenty nerozmáhaly až moc nebo aby internacionála nezaznívala příliš hlasitě. Mladá levice a zralejší konzervativci, společný cíl umožnil dobrou pospolitost.

Korespondenční hlasování St. Pantaleon, prosinec 1974

Představme si, že přes noc ... – trvalo to vlastně více nocí a částečně to prý byla docela legrace – koupí jedna jaderná elektrárnská společnost dva sousední statky včetně lesů a polí, „končící statky“ by mohlo být vhodné označení, a vytrubuje:

Ein ungeheurer Bonus, der in der heutigen Neid- und Mediengesellschaft schwer vorstellbar ist. Als ein paar Jahre später die Grüngruppen auftauchten, zu einem guten Teil aus der Anti-Atom-Bewegung entstanden, war der Streit bereits vorprogrammiert.

Vor „grün“ war „rot“ in, und zwar tiefrot. Wenn es bei den österreichweiten Konferenzen um die Anzahl der Stimmberechtigten ging, konnte es schon vorkommen, dass die Anzahl der verkauften Exemplare vom „Klassenkampf“ oder der „Rotfront“ mit entscheidend war.

Wir Oberösterreicher, gerade keine 68er mehr, trachteten, dass die roten Transparente nicht überhandnehmen oder die Internationale nicht zu stark durchklang. Junge Linke und gesetztere Bürgerliche, das gemeinsame Ziel hat ein gutes Miteinander ermöglicht.

Briefwahl St. Pantaleon, Dezember 1974

Man muss sich vorstellen, über Nacht – es hat mehrere Nächte gedauert und es soll dabei zum Teil recht lustig zugegangen sein – kauft eine Kraftwerksgesellschaft zwei benachbarte Bauernhäuser samt Wald und Feld, „Auslaufhöfe“ dürfte die passende Bezeichnung sein, und posaunt hinaus:

„Zde u ústí řeky Enže se bude zakrátko stavět druhá rakouská atomová elektrárna.“

Socialistický (vlastně sociálnědemokratický pozn. B.R.) starosta St. Pantaleonu a místní černý (lidovecký) štěrkový baron jsou již předem informováni:

„Máme-li nést riziko, chceme mít také profit“.

Obyvatelé obce jsou lhostejní až nic netušící, jak ukazuje první výjezd do ospalé vesnice.

V neděli stojím u kostela s letáky „Také Vy žijete ve smrtonosné zóně“.

První člověk, kterého lze spatřit, jak se vrací z bohoslužby, podsaditý, prošedivělý, v hubertusu, mi vytrhuje letáky z ruky.

Sedí už v hostinci u ranní skleničky, když chci vyvěsit plakát. Vlastnoručně ho strhává – je to starosta, jak se ukáže.

Po tak ponižující zkušenosti může člověk vyhledat už jen faráře.

Ale tady je zřetelně slyšet:

Velebnost se řídí podle větru. Vždyť tehdy ještě platilo: Podmaňte si Zemi. Teprve později se církev, předně ta evangelická, probjovala k jinému pojetí božského příkazu pečovat o stvoření (podle Genesis 1,28).

„Hier an der Ennsmündung wird demnächst das zweite österreichische Atomkraftwerk gebaut.“

Der sozialistische Bürgermeister von St. Pantaleon und der örtliche schwarze Schotterbaron sind schon vorinformiert:

„Wenn wir das Risiko haben, wollen wir auch den Profit haben.“

Die Gemeindebevölkerung ist indifferent bis ahnungslos, wie eine erste Ausfahrt ins verschlafene Dorf zeigt. Am Sonntag stehe ich mit Flugblättern „Auch Sie leben in der Todeszone“ vor der Kirchentür.

Der erste nach dem Gottesdienst sichtbar werdende Mensch, untersetzt, ergraut, im Hubertus, reißt mir die Flugblätter aus der Hand. Er sitzt schon im Wirtshaus beim Frühschoppen, als ich ein Plakat aufhängen will. Eigenhändig fetzt er es herunter – der Bürgermeister, wie sich herausstellt. Nach so viel demütigender Erfahrung kann man nur noch den Pfarrer aufsuchen. Aber da ist deutlich zu hören:

Hochwürden richtet sich nach dem Wind. Damals galt ja noch: Macht euch die Erde untertan. Erst später hat sich die Kirche, voran die evangelische, zu einer anderen Sicht des Schöpfungsauftrages (Genesis 1,28) durchgerungen.

Opětovný pokus v St. Pantaleonu: Navštívujeme ve dvou jedno veřejné obecní zasedání. Něco tak neslýchaného tu ještě nikdy nebylo.

Už dost nepříjemné je, když se občan obce bez pozvání cpe na zasedání, ale tito přespolní odpůrci atomu ...

Schůze je přerušena, obecní zastupitelé jsou vyzýváni (spíše: je naléháno ze směru starosty a vedoucí strany na zastupitele), aby nevedli žádné diskuse. Všechno se dusí ve věcné atmosféře prosté emocí.

Trochu se začíná drobit fronta občanů obce. Jednotlivci si vyslechnou přednášky v Linci, osobně se informují s tím, že si věru nepřejí, aby se prozradila jejich identita.

Proslýchá se, že příslušníci občanské iniciativy „normální“ jsou lidé, nejsou svědci Jehovovi, ani nežijí v komuně a ani je nikdo nepodezírá, že jsou placeni východním blokem. Mají rodinu a dům a chodí do řádného zaměstnání.

Ale v St. Pantaleonu samotném nevzniká žádná protestní buňka a také není žádná až do šťastného konce založena.

Ein neuerlicher Anlauf in St. Pantaleon: Wir besuchen zu zweit eine öffentliche Gemeinderatssitzung. So etwas Unerhörtes hat es noch nie gegeben.

Schon unangenehm genug, wenn sich ein Gemeindegänger ungebeten in die Sitzung drängt, aber diese auswärtigen Atomgegner ...

Die Sitzung wird unterbrochen, die Gemeinderäte werden vergattert, keine Diskussionen zu führen. Alles erstickt in sachlicher Emotionslosigkeit.

Ein wenig beginnt die Front der Gemeindegänger zu bröckeln. Einzelne horchen sich Vorträge in Linz an, informieren sich persönlich mit dem Ersuchen, nur ja ihre Identität nicht zu verraten.

Es spricht sich herum, dass die Bürgerinitiativler „normale“ Menschen sind, weder Zeugen Jehovas, noch in einer Kommune leben oder im Verdacht stehen, vom Ostblock bezahlt zu werden. Sie haben Familie und Haus und gehen einer geregelten Arbeit nach.

Aber in St. Pantaleon selbst entsteht keine Widerstandszelle und es wird auch bis zum glücklichen Ende keine gegründet.

Navzdory této zdrženlivosti, při korespondenčním hlasování, v tiché komůrce, pantaleonští se překonávají.

Náhoda ovšem přihrává. V červnu 1974 jsou volby do zemského sněmu v Dolním Rakousku, k dispozici jsou seznamy voličů. Na obecním úřadě žádáme o náhled do seznamu. Nejprve se nám dostává odmítnutí.

Ale po dotazu na okresním hejtmánství je to umožněno.

Celé hodiny se seznam voličů opisuje, protože kopírování se nám zapovídá.

A jak se získává důvěra obyvatelstva?

Zapojí se notář, který ručí za to, že jen tolik hlasovacích lístků je na zadní straně opatřeno razítkem („Jste pro atomovou elektrárnu – ano, nebo ne“), kolik je oprávněných voličů.

V zásilce je již přiložena ofrankovaná obálka pro hlasovací lístek.

Nyní začíná úzkostné čekání.

Nechá někdo něco poštou zmizet? Budou zastrašení občané doma odváznější?

Trotz dieser Zurückhaltung, bei einer Briefwahl, im stillen Kämmerlein, wachsen die Pantaleoner über sich hinaus.

Der Zufall spielt freilich mit. Es gibt im Juni 1974 Landtagswahlen in Niederösterreich, die Wählerverzeichnisse liegen auf. Im Gemeindeamt ersuchen wir um Einsicht ins Verzeichnis. Zuerst Ablehnung.

Aber die Rückfrage bei der Bezirkshauptmannschaft macht es möglich.

Stundenlang wird das Wählerverzeichnis abgeschrieben, weil man uns das Kopieren verwehrt.

Und wie gewinnt man das Vertrauen der Bevölkerung?

Man schaltet einen Notar ein, der dafür garantiert, dass nur so viele Stimmzettel („Sind Sie für das Atomkraftwerk – ja oder nein?“) mit seinem Stempel auf der Rückseite versehen sind, wie es Wahlberechtigte gibt.

In der Aussendung wird ein bereits frankiertes Kuvert für den Stimmzettel beigelegt.

Jetzt beginnt ein banges Warten.

Wird auf dem Postweg wer was verschwinden lassen? Werden die eingeschüchterten Gemeindebürger in den eigenen vier Wänden mutiger sein?

Po lhůtě stanovené pro zaslání nám notář sděluje také pro nás překvapující výsledek.

Přesně 70 procent voličů se podílelo na anketě, už jen to je velmi pozoruhodné.

Senzační je, že se 90 procent vyslovilo proti atomové elektrárně a jen 9 procent pro ni.

To nám dodává odvalu, abychom sdělili výsledek obyvatelstvu veřejně na návsi.

Pro silně národy podporovatelů elektrárny a starostu to musela být citelná ztráta prestiže.

Na druhé straně nepřineslo naše vměšování z vnějšku vůbec žádné plody při volbě obecního zastupitelstva, která se konala o deset měsíců později. Pantaleonští volí velkou většinou opět svého starostu a socialistickou stranu SPÖ.

Politika zůstane jak v malém, tak i ve velkém vždy iracionální.

Den pochodu do St. Pantaleonu, červen 1975

Pochodem kolem rozsáhlého prostoru jaderné elektrárny lze zabít dvě mouchy jednou ranou:

Nach der vereinbarten Einsendefrist teilt uns der Notar ein auch für uns überraschendes Ergebnis mit.

Genau 70 Prozent der Wähler haben sich an der Befragung beteiligt, das allein ist höchst bemerkenswert.

Sensationell ist, dass sich 90 Prozent gegen und nur 9 Prozent für das Atomkraftwerk ausgesprochen haben. Das macht uns Mut, das Ergebnis der Bevölkerung öffentlich auf dem Dorfplatz mitzuteilen. Für die hart gesottenen Befürworter und den Bürgermeister muss das ein empfindlicher Prestigeverlust gewesen sein. Andererseits zeitigen unsere Einmischungen von außen bei der zehn Monate später stattfindenden Gemeinderatswahl überhaupt keine Früchte. Die Pantaleoner wählen mit großer Mehrheit wieder ihren Bürgermeister und die Sozialistische Partei.

Politik wird im Kleinen wie im Großen immer irrational bleiben.

Wandertag St. Pantaleon, Juni 1975

Mit einer Wanderung rund um das weitläufige Kraftwerksgelände kann man zwei Fliegen mit einem Schlag treffen:

„Cizí“ lze – také pro případ obsazení – obeznámit s místními poměry tohoto území, lze jim poskytnout představu o gigantických rozměrech plánovaných atomových reaktorů a posílit jejich motivaci k protestu.

„Domácím“ lze ukázat, že už mnoho lidí protestuje proti projektu v jejich obci, že už to dosáhlo nadregionálního významu a že izolace a ignorování širší veřejnosti, jak to stále oficiální zástupci obce činí, nemá trvale žádný smysl.

Atomová elektrárna není už dávno jen záležitostí samotné obce St. Pantaleon.

Pochopitelné úvahy a obvyklé přípravy:

Krásná trasa asi tak pět nebo šest kilometrů, začínající u nádraží pro ty, kteří přijíždějí vlakem.

Přestávka někde uprostřed trasy.

Má to být krásná neděle na konci června, ne příliš horko, a ještě před začátkem prázdnin.

Až na počasí se přece dá všechno zorganizovat.

Abychom získali svatého Petra na svou stranu a vyšli vstříc nedělním potřebám mnoha účastníků, plánujeme také polní mši.

Die „Fremden“ kann man mit den Gelände- und Platzverhältnissen – auch für den Fall der Besetzung – vertraut machen, kann ihnen eine Dimension geben von den gigantischen Ausmaßen des geplanten Atommeilers und ihre Motivation zum Widerstand stärken. Den „Einheimischen“ kann man zeigen, dass schon viele Menschen gegen das Projekt in ihrer Gemeinde protestieren, dass es bereits eine überregionale Bedeutung erlangt hat und das Einigeln und nach außen Zumauern, wie es die offiziellen Gemeindevertreter immer noch tun, auf Dauer keinen Sinn macht. Das AKW ist schon lange nicht mehr die Angelegenheit der Gemeinde St. Pantaleon allein.

Die naheliegenden Überlegungen und die üblichen Vorbereitungen: Eine schöne Route von fünf oder sechs Kilometern, beginnend beim Bahnhof für die mit dem Zug ankommenden Wanderer. Ein Rastplatz in Streckenmitte.

Ein schöner Sonntag Ende Juni soll es sein, nicht zu heiß und noch vor Ferienbeginn.

Bis auf das Wetter kann man ja alles organisieren.

Um den Petrus gnädig zu stimmen und den sonntägigen Bedürfnissen vieler Wanderer entgegenzukommen, planen wir auch eine Feldmesse.

Slavit, meditovat, pochodovat, směřovat k cíli.

Jak krásně to všechno jde dohromady!

Ne pro nic za nic se také v hnutí za ochranu životního prostředí rozvinulo putování a pochodování – podobné poutím mezi věřícími lidmi – jako silný prostředek projevu vlastních pocitů, přání a zájmů, a jeho působení navenek i dovnitř se neminulo účinkem.

V protijaderném hnutí si pochod – oscilující mezi meditací a agitací – získal náležitý význam. Byli tu lidé, kteří běželi přes celou Evropu až do Černobylu, někteří podél bavorsko-česko-rakouské hranice, někteří ze Salcburku do Zwentendorfu.

A konečně do této kategorie spadají také velké demonstrace:

Ceremonie, které chtěly navenek zprostředkovat moc, sílu a vytrvalost a nevšedně upevnit vnitřní soudržnost.

Tak vznešené myšlenky jsou nám při plánování putovního dne vzdáleny. Musíme sestoupit do nížin regionální politiky. Sportovní spolek nám nedá k dispozici hřiště hraničící s pozemkem plánované atomové elektrárny.

Feiern, meditieren, wandern, auf ein Ziel zustreben. Wie das alles schön unter einen Hut geht! Nicht von ungefähr hat sich auch in der Umweltbewegung das Wandern und Marschieren, wie das Wallfahren unter religiösen Menschen, als starkes Ausdrucksmittel für die eigene Befindlichkeit, Anliegen und Interessen entwickelt und die Wirkung nach innen und außen nicht verfehlt.

In der Anti-Atom-Bewegung hat das Wandern – pendelnd zwischen Meditation und Agitation – einen festen Stellenwert erhalten. Da gab es Menschen, die liefen durch ganz Europa bis nach Tschernobyl, manche entlang der bayrisch-tschechisch-österreichischen Grenze, manche von Salzburg nach Zwentendorf. Und schließlich fallen auch die großen Demonstrationzüge in diese Kategorie:

Zeremonien, die Macht, Stärke und Ausdauer nach außen vermitteln wollen und den inneren Zusammenhang ungemein festigen.

So hehre Gedanken liegen uns bei der Planung des Wandertages fern. Wir müssen in die Niederungen der regionalen Politik hinuntersteigen. Der Sportverein stellt uns den ans Kraftwerksgelände angrenzenden Sportplatz nicht zur Verfügung.

Místní farář nám nebude celebrovat polní mši, což představuje větší problém. Můžeme se vyhnout na široký násyp vedle Dunaje, který je za prvé ve veřejném vlastnictví a od kterého lze za druhé celé území dobře přehlédnout.

Ale kde vzít kněze, ... v těchto aktuálních otázkách církev v Rakousku stále ještě nemá jasno.

Jak se může církev stavět stranou v takové – podle našeho názoru – natolik vyhocené etické otázce, kde se jedná dokonce o zodpovědnost vůči příštím generacím?

A tady mluvím jednou sám o sobě. Jdu plný vzteku za lineckým světícím biskupem a nešetřím ho. Rozumí mému naléhání a přes ordinariáty diecézí v Linci a v St. Pöltenu se vyjasňuje, že farář z Mauthausenu v Horním Rakousku smí sloužit mši ve farnost v St. Pantaleonu v Dolním Rakousku.

Já smím vystoupit s proslovem. Ještě nikdy jsem jakožto laik neměl kázání.

Ačkoliv nás svatý Petr nevyslyšel a od začátku pochodu lilo jako z konve a mnoho lidí to od účasti odradilo, jakmile se průvod s hudbou a ve větru rachotícími transparenty dal do pohybu přes násyp vedle Dunaje, rozjasnila se obloha.

Der lokale Pfarrer wird uns die Feldmesse nicht zelebrieren, was ein größeres Problem ist. Wir können auf den breiten Donaudamm ausweichen, der a) im öffentlichen Besitz steht und von dem aus man b) das Gelände gut überblicken kann. Aber woher einen Priester nehmen, hält sich doch die Kirche in Österreich immer noch aus der Diskussion heraus. Wie kann sie sich in einer unserer Meinung nach so brisanten Frage der Ethik, wo es um Verantwortung auch kommenden Generationen gegenüber geht, so ins Abseits stellen?

Und hier rede ich einmal von mir selber. Ich gehe voll Wut zum Linzer Weihbischof und schone ihn nicht. Er versteht mein Anliegen, und über die Ordinariate der Diözesen Linz und St. Pölten wird geklärt, dass der Pfarrer von Mauthausen in Oberösterreich in der Pfarre St. Pantaleon in Niederösterreich eine Messe lesen darf. Ich darf die Ansprache halten. Noch nie habe ich als Laie gepredigt.

Wenn uns auch der heilige Petrus anfangs nicht erhört hat und es seit Beginn der Wanderung in Strömen regnet und dadurch viele Leute von der Teilnahme abgehalten werden, als sich der Zug mit Musik und im Wind knatternden Transparenten über den Donaudamm bewegt, reißt der Himmel

Je tu shromážděna dechová kapela, kterou dal dohromady jeden angažovaný učitel v okresu Perg.

Ta nás bude provázet ještě častěji.

Hudebníci pocházejí z různých obcí regionu Machland. Kdyby v atomové elektrárně někdy došlo ke katastrofě, bude Machland při převládajícím západním větru první na řadě.

Hrají Schubertovu mši „Kam se mám obrátit“.

Vyhledal jsem, trochu sentimentálně, z Matoušova evangelia ono lyricky krásné, ale do reálného života se zdánlivě tak zcela nehodící místo (Mt 6, 19-34), kde se mimo jiné praví něco v tom smyslu, že ptáci na nebi neukládají žádné zásoby a lilie na poli nepracují, a přesto se o ně nebeský Otec stará.

My malověrní bychom si neměli dělat tolik starostí o pozemské věci.

Ale ve stejném textu se nacházejí také verše, že nikdo nemůže sloužit dvěma pánům, také ne zároveň Bohu a penězům. Kázání jsem si připravil ve vzpomínce na pastora ve Whylu v Německu.

Na závěr zpíváme „Tebe, Bože, chválíme. Pane, moc Tvou velebíme“. abychom se za zářivého slunečního svitu jinou cestou vrátili k výchozímu bodu.

auf. Da gibt es diese zusammengewürfelte Blasmusikkapelle, von einem engagierten **Lehrer** im Bezirk Perg aufgestellt, die uns noch öfters begleiten wird.

Die Musiker kommen aus verschiedenen Gemeinden des Machlandes. Sollte im AKW einmal etwas Schreckliches passieren, ist das Machland bei vorherrschendem Westwind zuerst dran. Sie spielen die Schubertmesse „Wohin soll ich mich wenden.“

Ich habe, ein wenig sentimental, aus dem Matthäus-Evangelium jene lyrisch schöne, aber anscheinend so gar nicht ins reale Leben passende Stelle ausgesucht (Mt 6, 19-34), wo es unter anderem sinngemäß heißt, dass die Vögel des Himmels keine Vorräte anlegen und die Lilien des Feldes nicht arbeiten, der himmlische Vater aber trotzdem für sie sorgt. Wir Kleingläubigen sollten uns nicht so viele Sorgen um die irdischen Dinge machen. Aber im selben Text finden sich auch die Verse, dass niemand zwei Herren und auch niemand Gott und dem Mammon zugleich dienen könne. In Erinnerung an den Pastor im deutschen Whyl habe ich die Predigt vorbereitet.

Zum Schluss singen wir „Großer Gott, wir loben dich“, um bei strahlendem Sonnenschein auf einem anderen Weg an den Ausgangspunkt zurückzukehren.

Demonstrace před sídlem zemské vlády v Linci, říjen 1976

O roli médií a jejich zpravodajství o protijaderném hnutí získá člověk jako dlouholetý aktivista jasný a střízlivý obraz.

To platí také pro všechny ostatní oblasti, které mají co do činění s občanským odporem a mimoparlamentní opozicí:

Svobodné a nezávislé zpravodajství neexistuje.

Každý komentář, každá zpráva je dílem zakázky ve smyslu preventivní poslušnosti.

Koho chleba jíš, toho píseň zpívej. To platí pro všechna média řízená politickými stranami a ekonomikou. Kdo tu ještě zbývá?

Ovšem byli a jsou novináři, kteří mohou jít trochu dále přes imaginární a sebe vymezující rámeček.

Jsou mezi nimi dokonce tak čestní žurnalisti, kteří s rukou před ústy přiznávají, že by rádi chtěli, ale nesmějí.

A jsou dokonce takoví, kteří se v tomto konfliktu svědomí rozhodnou pro své přesvědčení a proti své jisté materiální existenci.

Demo vor dem Linzer Landhaus, Oktober 1976

Über die Rolle der Medien und deren Berichterstattung über die Anti-Atom-Bewegung erhält man als langjähriger Aktivist ein klares und nüchternes Bild. Das gilt für alle anderen Bereiche auch, die mit Bürgerwiderstand und außerparlamentarischer Opposition zu tun haben:

Eine freie und unabhängige Berichterstattung gibt es nicht.

Jeder Kommentar, jeder Bericht ist ein Auftragswerk im Sinne des vorausseilenden Gehorsams.

„Wessen Brot ich ess', dessen Lied ich sing.“ Das gilt für alle von politischen Parteien und der Wirtschaft gesteuerten Medien. Wer bleibt da noch übrig?

Freilich gab und gibt es Journalisten, die ein bisschen mehr über den imaginären und selbst begrenzenden Rahmen hinausdürfen. Es gibt sogar so ehrliche unter ihnen, die hinter vorgehaltener Hand zugeben, dass sie gerne möchten, aber nicht dürfen. Und es gibt sogar welche, die sich in diesem Gewissenskonflikt für ihre Überzeugung und gegen ihre gesicherte materielle Existenz entscheiden.

Ale většina jich je konformních, proto neudivuje, že snahy odpůrců atomu jsou v prvních letech odsuzovány, když ne zesměšňovány.

Nejhroznější vůbec je být ignorován.

Zcela příznačný obrat, který lze připodobnit tanci mezi vejci, nabírá zpravodajství konzervativních a hospodářských kruhů, když spolkový kancléř Kreisky v předjaří roku 1978 vyhláší lidové hlasování o Zwentendorfu.

Najednou má člověk dojem, že nám centrum nadbíhá. Milovat nás ale kvůli tomu ještě rozhodně nebudou.

Po roztavení reaktoru v Harrisburgu v roce 1979 se stává kritika „zpátečnických“ odpůrců atomu již trochu opatrnější.

Zařízením na přepracování vyhořelých palivových tyčí v bavorském Wackersdorfu nám hrozí velké radioaktivní nebezpečí ze zahraničí, proto rakouští politici najednou vědí – a s nimi také média – co jsou občanovi a voliči dlužní.

Definitivně je ale prokletí tendenčního zpravodajství zlomeno až s katastrofou v Černobylu v roce 1986.

Od té doby se v Rakousku nic podstatně nezměnilo. Ale pozor:

Aber die meisten sind konform geschaltet, weshalb es nicht verwundert, dass die Bestrebungen der Atomgegner in den ersten Jahren herunter, wenn nicht lächerlich gemacht werden. Am ärgsten ist es, überhaupt verschwiegen zu werden.

Eine eigenwillige Wendung, die einem Eiertanz gleicht, nimmt die Berichterstattung der Konservativen und der Wirtschaft, als Bundeskanzler Kreisky im Frühjahr 1978 die Volksabstimmung über Zwentendorf ausruft.

Plötzlich hat man den Eindruck, wir werden vom Zentrum hofiert. Lieben tut man uns deshalb noch lange nicht.

Nach der Kernschmelze von Harrisburg 1979 wird das Heruntermachen der ach-so-rückschrittlichen Atomgegner schon vorsichtiger. Mit der atomaren Wiederaufbereitungsanlage im bayrischen Wackersdorf droht uns die große radioaktive Gefahr aus dem Ausland, weshalb österreichische Politiker auf einmal wissen – und mit ihnen die Medien – was sie dem Bürger und Wähler schuldig sind.

Endgültig gebrochen ist der Bannstrahl einer miesen Berichterstattung aber mit der Katastrophe von Tschernobyl 1986. Und seither hat sich in Österreich nichts wesentlich geändert. Aber abwarten:

Když se atomová lobby při současném opětovném rozběhu prosadí a bude se chystat renesance jaderné energie, což by přece bylo ve smyslu bezmezně globalizované ekonomiky přímo žádoucí, pak je s benevolencí vůči kritikům atomu zase rychle konec.

Ale zpátky k mediální době ledové: kdy redaktorka místních novin rozšířených v dolnorakouském Mostviertelu poločas rozpadu (Halbwertszeit) opakovaně píše s „ä“ (Halbwärtszeit) a redaktor jedněch renomovaných novin v Horním Rakousku zpravuje o tom, že režie mezinárodně spolupracující skupiny odpůrců atomových elektráren se povedla.

Tajně to bereme jako kompliment, ale záměr je jasný:

Odpůrci atomu jsou řízeni zvenčí, nejlépe komunisty, aby škodili údajně tak svobodnému Západu. Vždyť se ještě nacházíme uprostřed studené války.

Vytrvale a skromně si budujeme vlastní informační síť. Na ilegální rádio jako třeba „Radio Dreyeckland“ (Breisgau/Kaiserstuhl) to nestačí, ale počet předplatitelů našeho informačního plátku „Bürger aktiv“ (Aktivní občané) se zvýšil na 3.000.

Wenn sich die Atomlobby bei dem derzeit stattfindenden neuerlichen Anlauf durchsetzt und eine Renaissance der Atomenergie eingeläutet wird, was ja im Sinne einer schrankenlos globalisierten Wirtschaft geradezu wünschenswert wäre, dann ist es mit dem Wohlwollen den Atomkritikern gegenüber wieder vorbei.

Aber zurück zur medialen Eiszeit: als die Redakteurin der im niederösterreichischen Mostviertel verbreiteten Lokalzeitung Halbwertszeit mehrmals mit „ä“ zu schreiben pflegt und der Redakteur einer renommierten Zeitung in Oberösterreich berichtet, dass die Regie der international verzahnten Gruppe von Kernkraftwerksgegnern klappte.

Insgeheim nehmen wir das als Kompliment, aber die Absicht ist klar: Die Atomgegner werden von außen gesteuert, am liebsten von den Kommunisten, um dem angeblich so freien Westen zu schaden. Wir befinden uns ja noch mitten im Kalten Krieg.

Zäh und bescheiden bauen wir uns ein eigenes Informationsnetz auf. Für ein Untergrundradio wie „Radio Dreyeckland“ (Breisgau/Kaiserstuhl) reicht es nicht, aber die Abonnenten unseres Informationsblattes „Bürger aktiv“ wachsen auf 3.000 an.

Z nejhorsích finančních potíží jsme tím venku. Lidé mají důvěru a při darování nejsou lakomí.

Vědí, že se nebojíme žádného konfliktu s politiky a nekompromisně odmítáme plány jaderných elektráren.

Přesný popud už si nepamatuji, v každém případě se odvažujeme demonstrace a pochodu centrem Lince k budově zemské vlády, abychom to „tém tam nahore“ jednou důkladně řekli.

Každý a každá z tehdy exponovaných v občanské iniciativě a solidní občané z publika berou do ruky mikrofon.

Zadali jsme si u jednoho nezávislého institutu anketu:

Počet odpůrců atomu v Rakousku stále roste a pohybuje se kolem 40 procent – pro nás to je senzace.

A kromě toho se stále zřetelněji a častěji ozývá: Má-li být protest důvěryhodný a nespočívat na principu osobní záchrany na úkor druhých, tak nejde jen o St. Pantaleon, ale také v zásadě o protest proti Zwentendorfu, i když se to vzhledem k pokročilé fázi výstavby může zdát bezvýsledné.

Tedy nebude ani atomová elektrárna v St. Pantaleonu ani zprovozněn Zwentendorf.

Aus den ärgsten finanziellen Nöten sind wir dadurch heraus. Die Leute haben Vertrauen und sind beim Spenden nicht kleinlich.

Sie wissen, dass wir keinen Konflikt mit den Politikern scheuen und kompromisslos die AKW-Pläne ablehnen. Der genaue Anlass ist nicht mehr in Erinnerung, jedenfalls wagen wir uns mit einer Demonstration und einem Marsch durch die Linzer Innenstadt vor das Landhaus, um es „denen da oben“ einmal richtig hineinzusagen.

Jeder und jede der damals in der Bürgerinitiative Exponierten und gestandene Bürger aus dem Publikum nehmen das Mikrofon in die Hand.

Wir haben bei einem unabhängigen Institut eine Umfrage in Auftrag gegeben:

Die Zahl der Atomgegner in Österreich wächst ständig und liegt schon bei über 40 Prozent – für uns eine Sensation.

Und außerdem wird immer deutlicher und immer öfter ausgesprochen: Soll der Widerstand glaubwürdig und nicht im Floriani-Prinzip stecken bleiben, so geht es nicht nur um St. Pantaleon, es geht um Grundsätzliches und daher auch gegen Zwentendorf, so aussichtslos es angesichts der fortgeschrittenen Bauphase auch scheinen mag. Also kein AKW in St. Pantaleon und keine Inbetriebnahme in Zwentendorf.

Před státním svátkem se toto poselství trefuje přímo do černého, jaderná energie v Rakousku se stala prvořadým celonárodním tématem.

Jestlipak spolkový kancléř již tuší, že ho o rok později v jeho sídle navštíví tisíce našťvaných odpůrců atomu, kteří ho velmi rozhněvají?

Demonstrace v Allensteigu, 25. června 1977

„Ve správnou dobu bude nalezeno správné řešení.“

Tím se nás pokusili odbýt štěpaři atomového jádra, když přišla otázka na uložení jaderného odpadu. Ale pozor: dodnes neexistuje nikde ve světě žádné uspokojivé řešení.

A co se týká cyklu jaderného paliva, je to matoucí pojem, který má sugerovat, že by také jaderná ekonomika hospodařila v ekologickém cyklu:

Jaderná technologie představuje jednosměrku silně požírající suroviny a energii, která dodatečně zanechá příštím generacím obrovské problémy.

První odpovědi, jak si Rakousko představuje řešení problému jaderného odpadu, znějí:

Persie nám ho bude odebírat. To bylo ještě za dob šáha.

Im Vorfeld des Staatsfeiertages trifft diese Botschaft genau ins Schwarz, Atomkraft in Österreich ist ein erstrangig nationales Thema geworden.

Ob der Bundeskanzler schon ahnt, dass ihn ein Jahr später Tausende aufgebrauchte Atomgegner auf dem Ballhausplatz besuchen werden, über die er sich sehr ärgern wird?

Demonstration Allensteig, 25. Juni 1977

„Zur richtigen Zeit wird die richtige Lösung gefunden werden.“

Mit dem haben uns die Atomkernspalter abzuspeisen versucht, wenn die Frage auf die Lagerung des Atommülls kam.

Nur so weit: Bis heute gibt es weltweit keine zufrieden stellende Lösung. Und was den atomaren Brennstoffzyklus angeht, ein irreführender Begriff, der suggerieren soll, dass auch die Atomwirtschaft im Kreislauf wirtschaften würde: Die Atomtechnologie ist eine stark Rohstoffe und Energie verzehrende Einbahnstraße, die zusätzlich künftigen Generationen riesige Probleme hinterlässt.

Erste Antworten, wie sich Österreich die Lösung des Atommüllproblems vorstellt, lauten: Persien wird ihn uns abnehmen. Das war noch zu Zeiten des Schahs.

S ohledem na politický vývoj lze odhadovat, jakou hodnotu takové výroky a dohody mají.

Brzy bylo jasno: Také Rakousko, chce-li provozovat atomové elektrárny, potřebuje úložiště odpadu, přinejmenším nějaký mezisklad.

Jako první se nabízí žula lokalit ležících blízko Waldviertelu, ale aby nastal dokonalý zmatek, je řeč také o Vysokých Taurách, o žule severního Innviertelu nebo později o obci Spital am Pyhrn.

Psychologicky dobře školení provozovatelé nedělají prostě nic bez kalkulu.

Také ve Waldviertelu a sousedním Weinviertelu jsou zmiňovány některé lokality podle principu nahodilosti (Gießkannenprinzip).

Důsledek ale je – pravděpodobně ne ve smyslu iniciátorů – že celý region jako by zvlášť zpozorněl. Sesbíráváme v Linci své poslední peníze, abychom se mohli dostat k waldviertelským kartotékám adres a mohli financovat distribuci informačních materiálů.

Celé noci vypisujeme adresy z telefonních seznamů.

Strategie je jasná: Když se konečné úložiště nebo mezisklad nepodaří

Angesichts der politischen Entwicklung kann man abschätzen, welchen Wert solche Aussagen und Vereinbarungen haben. Bald war klar: Auch Österreich braucht, wenn es Atomkraftwerke betreiben will, ein Mülllager, zumindest ein Zwischenlager.

Der Granit des nahe zu den Standorten liegenden Waldviertels bietet sich zuerst an, aber um die Verwirrung perfekt zu machen, ist auch die Rede von den Hohen Tauern, vom Granit des nördlichen Innviertels oder später von Spital am Pyhrn.

Psychologisch gut geschulte Betreiber machen eben nichts ohne Kalkül.

Auch für das Wald- und das angrenzende Weinviertel werden im Gießkannenprinzip einige Standorte genannt.

Die Folge ist aber, wahrscheinlich nicht im Sinne der Erfinder, dass die ganze Region hellhörig wird. Wir kratzen in Linz unser letztes Geld zusammen, um an Waldviertler Adressenkarteiern heranzukommen und um Aussendungen finanzieren zu können.

Nächtelang schreiben wir Adressen aus Telefonbüchern heraus.

Die Strategie ist klar: Wenn eine End- oder gar Zwischenlagerung vermiest

realizovat, visí také provoz atomových elektráren ve vzduchu, respektive není trvale udržitelný.

Vrháme se tedy s informacemi na Waldviertel, přičemž je těžké odhadnout, jak dalece naše akce ovlivnily vývoj.

Každopádně se waldviertelští jeví jako bojovní aktivisté, kteří nesmí být ve společnosti odpůrců atomu podceňováni.

A také mnohý vídeňský vědec, umělec nebo jiný prominent, který bydlí ve Waldviertelu nebo tam má druhé bydliště, považuje toto za ohrožené či znehodnocené.

Nápadný byl velký počet lokálních patriotů už při pochodu na Zwentendorf; o dva týdny později dělají v Allensteigu na okraji vojenského cvičiště svou vlastní demonstraci, hvězdicovou jízdou traktorů (traktory ze všech stran dorazily najednou do cíle, což vypadá seshora jako hvězda, pozn.B.R.), která se povedla.

Je to imponující příjezd, který signalizuje, že se celá venkovská oblast na severu ve Waldviertelu cítí být ohrožena, též zemědělství a turismus.

Tři tisíce lidí přichází do centra Allensteigu, mezi nimi seskupení ukazující, že hnutí jde přes hranice stavové a stranické příslušnosti a

wird, hängt auch der Betrieb von Atomkraftwerken in der Luft, beziehungsweise ist er nicht auf Dauer aufrecht zu erhalten. Wir werfen uns also mit Informationen über das Waldviertel, wobei schwer abschätzbar ist, inwieweit unsere Aktionen die Entwicklung beeinflusst haben. Jedenfalls erweisen sich die Waldviertler als kämpferische Aktivisten, die in der Riege der österreichischen Atomgegnerschaft nicht unterschätzt werden dürfen.

Und so mancher Wiener Wissenschaftler, Künstler oder sonstwie Prominenter wohnt im Waldviertel oder hat dort einen Zweitwohnsitz, den er gefährdet oder entwertet sieht.

Die Lokalpatrioten fallen schon beim Marsch auf Zwentendorf in großer Zahl auf, zwei Wochen später machen sie in Allensteig am Rande des Truppenübungsplatzes ihre eigene Demonstration, eine Traktorsternfahrt, die sich gewaschen hat.

Es ist eine imponierende Auffahrt, die signalisiert, dass sich der gesamte ländliche Raum da oben bedroht sieht, die Landwirtschaft, der Tourismus.

Dreitausend Menschen kommen ins Zentrum von Allensteig, unter ihnen Gruppierungen, die zeigen, dass über

dosáhlo širě zasahující všechny vrstvy obyvatelstva.

Matky, odboráři, vědci, lékaři, křesťané atd. proti atomovým elektrárnám.

Jak vzrušující byla nálada, může ozřejmit tato epizoda: Obec Alberndorf v údolí řeky Pulkau byla také zmiňována jako jedna z možných lokalit. „Nomen“ není „omen“ mysleli jsme si.

Alberndorfští nebudou přece tak pošetilí („albern“) a nebudou koketovat s úložištěm jaderného odpadu. Ne, vůbec ne. Když starosta prohlásil, že se může odpad zakopat v jeho zahradě, žil v následujících měsících pod ochranou četnictva.

Meteorologický stožár St. Pantaleon, březen 1978

Zwentendorf je připraven k provozu, v St. Pantaleonu začínají první stavební přípravy poté, co byli vystěhováni a odškodněni přímí sousedé. Pro pozorování povětrnostních poměrů a pro zajištění důkazů je na otevřeném poli vztyčen 70 metrů vysoký stožár.

Přitom se provozovatelé při schvalovacím jednání chovají velkoryse a kooperativně, neboť zde získaná data mají sloužit ku prospěchu a k ochraně obyvatelstva.

Standes- und Parteigrenzen hinweg die Bewegung eine in alle Bevölkerungsschichten reichende Breite erreicht hat. Mütter, Gewerkschaften, Wissenschaftler, Mediziner, Christen usw. gegen Atomkraftwerke.

Wie aufgeregt die Stimmung war, mag jene Episode verdeutlichen: Die Gemeinde Alberndorf im Pulkautal wurde auch als einer der möglichen Standorte genannt. „Nomen“ ist nicht „Omen“ haben wir gedacht. Die Alberndorfer werden doch nicht so albern sein und mit dem Atommülllager kokettieren. Nein, durchaus nicht. Als der Bürgermeister erklärte, man könne den Müll in seinem Garten eingraben, lebte er in den darauffolgenden Monaten unter Gendarmerieschutz.

Wettermast St. Pantaleon, März 1978

Zwentendorf ist startklar, in St. Pantaleon beginnen erste bauliche Vorbereitungen, nachdem die unmittelbaren Anrainer abgesiedelt und entschädigt wurden. Zur Beobachtung meteorologischer Verhältnisse und zur Beweissicherung wird auf freiem Feld ein über 70 Meter hoher Mast aufgestellt. Dabei geben sich die Betreiber großzügig und kooperativ, denn die hier gesammelten Daten würden zum Wohle und zum Schutz der

A kromě toho by mohly být údaje potom také využity při stavbě rafinerie v Ennsdorfu, chemického závodu v Ennsu a nové ocelárny napravo od řeky Traun.

Se vši vážností se objevují tyto úvahy a plány, prezentované v jednom vydání oficiální studie o pouhých 400 kusech. Z plánované „průmyslové zóny Linz – Enns – Perg se toho mnoho nerealizovalo.

Místo rafinerie se postavil sklad paliva a nový chemický závod, proti němuž občanský protest spojený s jadernou elektrárnou už nestačil, byl hospodářským fiaskem a je dnes již opět srovnán se zemí.

Také zamýšlená vysídlení některých osad podél Dunaje se proto naštěstí neuskutečnila.

Ale zpátky k meteorologickému stožáru na otevřeném poli a k jeho cynickému zdůvodnění provozovateli. Nyní lidé vidí: Skutečně začínají, zcela bez rozpaků nad tím, co se kolem Zwentendorfu odehrává.

Začátkům se musí zabránit. Jedné jarní noci uprostřed března padá stožár za oběť útoku. Mohutná ocelová roura leží promáčknutá v poli.

Bevölkerung im Genehmigungsverfahren dienen. Und außerdem könnten die Daten dann auch beim Bau der Raffinerie in Ennsdorf, des Chemiewerkes in Enns und des neuen Stahlwerkes rechts der Traun herangezogen werden.

Allen Ernstes gibt es diese Überlegungen und Pläne, die in einer in nur 400 Stück Auflage erschienenen offiziellen Studie niedergelegt sind. Von der geplanten „Industriezone Linz-Enns-Perg“ ist nicht viel umgesetzt worden.

Statt der Raffinerie kam ein Tanklager und das neue Chemiewerk, gegen das der durch das AKW gebundene Bürgerwiderstand nicht mehr reichte, war ein wirtschaftlicher Flop und ist heute bereits wieder dem Erdboden gleichgemacht.

Auch die beabsichtigten Absiedelungen von etlichen Ortschaften entlang der Donau kamen zum Glück deshalb nicht zustande.

Aber zurück zum Wettermasten auf freiem Feld und zu seiner zynischen Begründung durch die Betreiber. Jetzt sehen die Leute: Die fangen wirklich an, völlig unbeirrt von dem, was sich rund um Zwentendorf abspielt.

Den Anfängen muss man wehren. In einer Frühlingsnacht Mitte März fällt der Mast einem Anschlag zum Opfer. Das gewaltige Stahlrohr liegt zerbeult im

Media o tom přirozeně podávají zprávu. V našich kruzích se to rozkřikne jako blesk.

Ne bez škodolibosti se jdeme „podívat na stožár“. Ale asi také ve Vídni zpráva naplno zasáhla. V parlamentu se jaderná politika beztak už stala jablkem sváru.

Od teď lze v regionu pociťovat napjatý klid. Pro provozovatele atomových elektráren to v celé Evropě neběží tak dobře.

Nehledě na technické potíže a vysoké náklady jsou atomové elektrárny politicky stále méně prosaditelné, což je parafráze toho, že občanský odpor příliš narůstá. Zakázky se ruší, uvádění do provozu se nekoná. Švédsko od jádra ustupuje.

Také jaderná elektrárenská společnost St. Pantaleon ustupuje do defenzivy. Jak se patří, zřídila řádné informační centrum, kterým jsou prováděny školní třídy a nabízena běžná neškodná znázornění:

Model jaderné elektrárny v průřezu s mnohačetnými ochrannými a bezpečnostními obaly a odpadním vzduchovým komínem, z něhož nic nevychází.

„Informační centrum“ začíná časem trpět poklesem návštěvníků, rovněž i dotazy mladých lidí jsou stále kritičtější.

Acker. Die Medien berichten natürlich darüber. Es spricht sich wie ein Lauffeuer in unseren Kreisen herum. Nicht ohne Schadenfreude gehen wird „Masten schauen“. Aber auch in Wien wird die Meldung voll eingeschlagen haben. Im Parlament ist die Atompolitik ohnehin bereits zu einem Zankapfel geworden.

Ab nun ist in der Region eine gespannte Ruhe festzustellen. Für die Betreiber von Atomkraftwerken läuft es in ganz Europa nicht so gut. Abgesehen von technischen Schwierigkeiten und hohen Kosten werden Atomkraftwerke politisch immer weniger durchsetzbar, die Umschreibung dafür, dass der Bürgerwiderstand zu groß wird. Die Aufträge sind rückläufig, die Inbetriebnahmen stagnieren. Schweden entscheidet sich für den Ausstieg.

Auch die Kraftwerksgesellschaft St. Pantaleon geht in die Defensive. Wie es sich gehört, hat sie ein ordentliches Informationszentrum errichtet, durch das Schulklassen geschleust und die üblichen harmlosen Darstellungen geboten werden: Das Kraftwerksmodell im Schnitt mit den mehrfachen Berst- und Sicherheitshüllen und dem Abluftkamin, aus dem nichts herauskommt.

Die Informationsbaracke beginnt mit der Zeit an Besucherschwund zu leiden, auch die Fragen der jungen Menschen werden immer kritischer.

A jednoho dne najdeme budovu strážnou četnictvem a obehnanou ostnatým drátem. Pravděpodobně se chystá zase nějaká akce občanských iniciativ. Znejistění provozovatelů lze cítit už i navenek.

A osud shozené meteorologické věže? Údajně byla obří roura rozřezána řezacím hořákem a po částech odvezena na velkých dunajských člunech. Každopádně zůstaly čtyři betonové základy po čtvrtstoletí nerušeně v zemi.

Kolem dokola se už mohly uchytit stromy a keře.

Toto jistě nebyl úmysl: Ale hezčí památník, než ponechání relikvů by byl nemohl být odpůrcům atomu postaven.

Jistě:
Tlaku racionálního obhospodařování zemědělských ploch padly nedávno za oběť i tyto betonové bloky.

Informační centrum je už dávno zbouráno. Také dunajský most v Mauthausenu, tehdy odzdola až nahoru stokrát polepený textem „St. Pantaleon - Tod auf Raten“ (St. Pantaleon – smrt přichází postupně), už dávno zase v neutrálním oděvu nechává po sobě drncat stále silící

Und eines Tages findet man das Gebäude von Gendarmerie bewacht und mit Stacheldraht umgeben vor. Wahrscheinlich steht wieder einmal eine Aktion der Bürgerinitiative bevor. Die Verunsicherung ist bereits nach außen spürbar.

Und das Schicksal des gekappten Wasserturmes? Angeblich wurde das Riesenrohr mit Schneidbrennern zerschnitten und in Teilen auf Donaukähnen abtransportiert. Jedenfalls verblieben die vier Betonfundamente ein Vierteljahrhundert lang unbehelligt in der Erde. Bäume und Sträucher konnten sich bereits rundherum ansiedeln.

Es war sicher nicht beabsichtigt: Aber ein schöneres Denkmal hätte den Bemühungen der Atomgegner nicht gesetzt werden können, als das Belassen der Relikte.

Freilich:
Dem Druck der rationellen Bewirtschaftung landwirtschaftlicher Flächen sind vor kurzem auch die Betonklötze zum Opfer gefallen.

Das Informationszentrum ist schon lange abgerissen. Auch die Mauthausener Donaubrücke, damals von unten bis hoch hinauf hunderte Male mit „St. Pantaleon – Tod auf Raten“ beklebt, lässt schon lange wieder im neutralen Kleid den immer stärker werdenden Verkehr über

provoz. Do vysídlených domů, které po léta zůstaly prázdné, se opět nastěhovali lidé a firmy.

Dnes, 30 let poté, už nic nepřipomíná to, že kdysi u ústí Enže chtěli jacísi realisté stavět atomovou elektrárnu a jacísi utopisté tomu zabránili.

Přinejmenším všechny vnější stopy jsou zahlazeny.

Na závěr

Těch pět let, která jsem strávil od nástupu do výkonu své čestné funkce zaměřené na boj proti atomu a lidovým hlasováním, mělo být těmi nejrušnějšími a nejintenzivnějšími v mém životě.

Bylo to jako skok do ledové vody. Z nenápadného poslušného občana státu, nekritického a poslušného vůči autoritám, vychovávaného v konzervativní rodině s německými národoveckými nacionálními kořeny, kde panovala jasná pravidla a rámcové podmínky, se přes noc stává nekonformní a proti proudu plavající člověk.

Myslím, že tento obrat je vysvětlitelný:

Jakmile člověk bojuje proti zájmům establishmentu a dělá si nepřítel z hospodářských uskupení a jejich

sich rollen. In die abgesiedelten Häuser, die jahrelang leer standen, sind wieder Leute und Firmen eingezogen.

Heute, 30 Jahre danach, erinnert nichts mehr daran, dass an der Ennsmündung irgendwelche Realisten einmal ein Atomkraftwerk bauen wollten und irgendwelche Utopisten das verhindert haben. Alle zumindest äußeren Spuren sind getilgt.

Zum Schluss

Die fünf Jahre zwischen meinem Einstieg in der ehrenamtlichen Anti-Atom-Arbeit und der Volksabstimmung sollten die aufregendsten und intensivsten in meinem Leben werden.

Es war wie ein Sprung ins kalte Wasser. Aus einem unauffällig braven Staatsbürger, unkritisch und obrigkeitstreu, aufgewachsen in einer konservativen Familie mit deutschnationalen Wurzeln, wo es klare Richtlinien und Rahmenbedingungen gab, wird über Nacht ein unangepasster und gegen den Strom schwimmender Mensch.

Ich glaube, diese Wendung ist erklärbar: Sobald man gegen die Interessen des Establishments kämpft und sich Wirtschaftsgruppen und deren Lobby zum Feind macht, bekommt man ihre

lobby, pocítí jejich bezohlednost, pozná jejich záměry a strategie, nahlédne za kulisy a potom mu spadnou šupiny z očí.

Zpočátku jsem si někdy myslel, že ztrácím půdu pod nohama, tak zklamán, deprimován a otřesen jsem byl ve svých 33 letech.

Zároveň se ve mne probudil silný pud sebezáchovy a vůle prosadit se.

Byl jsem o správnosti své angažovanosti tak přesvědčen, že mě nic a nikdo nemohlo svést z této cesty.

Spolu s podobně smýšlejícími v občanské iniciativě jsme se stali skoro spikleneckou skupinou, společenstvím s mnoha obohacujícími kontakty, a to vzájemně i navenek.

Proto mi při vzpomínání a prohlížení fotografií přišlo těžké udržet odstup.

Naopak, stal se z toho osobní pohled na věci a události.

Když člověk byl tak úplně, tělem i duší, při tom, a získal zcela novou a trvalou orientaci pro svůj život, nemůže o tom psát nezaujatě.

S lidovým hlasováním moje činnost v ochraně přírody a životního prostředí ještě zdaleka nekončila.

Rücksichtslosigkeit zu spüren, lernt man ihre Absichten und Strategien kennen, erhält man einen Blick hinter die Kulissen und dann fällt es einem wie Schuppen von den Augen. Anfangs meinte ich manchmal, es würde mir der Boden unter den Füßen wegziehen, so enttäuscht, deprimiert und erschüttert war ich mit meinen 33 Jahren. Zugleich erwachte ein starker Selbsterhaltungstrieb und Behauptungswille. Ich war von der Richtigkeit meines Engagements so überzeugt, dass mich nichts und niemand von diesem Weg abbringen konnte.

Im Zusammenfinden mit Gleichgesinnten in der Bürgerinitiative sind wir eine verschworene Gruppe geworden, eine Gemeinschaft mit vielen bereichernden Kontakten untereinander und nach außen.

Daher ist es mir beim Zurückerinnern und Betrachten der Bilder nicht leichtgefallen, eine distanzierende Haltung einzunehmen. Im Gegenteil, es ist eine persönliche Sicht der Dinge und Ereignisse geworden.

Wenn man so ganz und gar, mit Leib und Seele dabei war und eine völlige neue und bleibende Orientierung für sein Leben erhalten hat, kann man nicht sachlich darüber schreiben.

Mit der Volksabstimmung war meine Tätigkeit im Natur- und Umweltschutz und in der Anti-Atom-Bewegung noch

Naskočíte-li jednou do vlaku, který jede v protisměru, není už žádné cesty zpět.

Nakonec jsem se ještě léta zabýval činností zaměřenou proti české atomové elektrárně Temelín.

Odpůrci atomu sice dnes požívají obecného uznání a jsou podporováni veřejnými penězi, ale Schüsselova vláda s námi nejednala v rámci takzvaného melkského procesu lépe nebo přívětivěji než před 30 lety vláda Kreiskyho.

Jen metody jsou subtilnější a rafinovanější.

V parafrázi Kreiskyho bych mohl říci, nemám už zapotřebí nechat se sebou jednat jako se všivákem.

A kde jsou ti mladí lidé, kteří se budou bránit proti renesanci atomové energie?

Dějiny se údajně neopakují.

Jisté je, že osobní zkušenost je bezprostředně nesdělitelná.

Jestli měly moje děti porozumění pro mou angažovanost a částečně spolupracovaly, vnoučata, zástupně a typicky pro velmi mladou generaci, se

lange nicht zu Ende. Wenn man einmal auf diesen Zug aufgesprungen ist, der in die Gegenrichtung fährt, gibt es kein Abspringen oder Umsteigen mehr. Gegen das tschechische Atomkraftwerk Temelín habe ich mich zum Schluss noch jahrelang ins Zeug gelegt.

Die Atomgegner genießen heute zwar allgemeine Anerkennung und werden mit öffentlichen Geldern gefördert, aber die Regierung Schüssel hat uns im Rahmen des so genannten Melker Prozesses nicht besser oder wohlwollender behandelt als vor 30 Jahren die Regierung Kreisky.

Nur die Methoden sind subtiler und raffinierter geworden. In Abwandlung von Kreisky könnte ich sagen, ich habe es nicht mehr notwendig, mich wie einen Lausbuben behandeln zu lassen.

Und wo sind die jungen Leute, die sich gegen die heraufdämmernde Renaissance der Atomenergie zur Wehr setzen werden?

Geschichte wiederholt sich angeblich nicht.

Sicher ist, dass persönliche Erfahrung nicht unmittelbar weitergegeben werden kann.

Wenn meine Kinder Verständnis für mein Engagement hatten und teilweise mitmachten, die Enkelkinder,

už tím necítí být oslovena.

Těm Černobyl sotva ještě něco říká a Zwentendorf už vůbec nic, a nedochází jim, proč by neměla dlouho stát pod sprchou nebo v celém domě nechávat rozsvíceno.

Pokládají za samozřejmé, že je k dispozici dostatek energie.

V ekologických a sociálních důsledcích chybné energetické politiky ještě nevidí žádné souvislosti.

Ale tak smýšlejí nejen moje vnoučata, pro celou veřejnost jsou otázky životního prostředí a energetická politika už jen podřadnější téma, ve srovnání s problémy, které nám nastanou s globalizací.

Ta situace mi fatálně připomíná provokativní slogan elektrárenského hospodářství v roce 1974, který zněl přibližně:

„Klidně protestujte proti novým elektrárnám – u nás přichází proud ze zásuvky.“ Přece jen se tedy dějiny opakují?

Aby se nemusely opakovat chyby z minulosti, je vzpomínání a tradování důležité.

Kultura a péče o to, aby se nezapomínalo, umožňují jasnější pohled do budoucnosti.

stellvertretend und typisch für die ganze junge Generation, können damit nichts mehr anfangen. Denen sagt Tschernobyl kaum noch etwas und Zwentendorf schon gar nichts, und sie denken sich nichts dabei, wenn sie lange unter der Dusche stehen oder überall im Haus das Licht brennen lassen.

Sie halten es für selbstverständlich, dass ausreichend Energie vorhanden ist. Zu den ökologischen und sozialen Folgen einer falschen Energiepolitik finden sie noch keine Gedankenbrücken.

Aber nicht nur meine Enkelkinder denken so, für die gesamte Bevölkerung ist Umwelt- und Energiepolitik nur mehr ein nachrangiges Thema, verglichen mit den Problemen, die uns durch die Globalisierung ins Haus stehen.

Die Situation erinnert mich fatal an den ärgerlichen Spruch der Elektrizitätswirtschaft 1974, der etwa lautete:

„Protestieren Sie ruhig gegen neue Kraftwerke – bei uns kommt der Strom aus der Steckdose.“ Wiederholt sich Geschichte also doch?

Um die Fehler der Vergangenheit nicht wiederholen zu müssen, sind Erinnern und Überliefern wichtig.

Die Kultur und Pflege des Nichtvergessens ermöglicht einen klareren Blick in die Zukunft.

V tomto kontextu vidím také svůj příspěvek k této knize.

Autor: Friedrich Witzany, Dipl. -Ing.

Narozen v roce 1940 na Šumavě, přesně v Bělé (Ziernetschlag) u Malont (Meinetschlag). V roce 1946 odsun a útěk rodiny do Rakouska. Po maturitě v Linci studium kulturní techniky na Zemědělské univerzitě ve Vídni.

Po několika letech ve stavebnictví začal působit na Agrárním úřadě Horního Rakouska v oborech scelování pozemků, tvorby krajiny, územního plánování, ochrany přírody a horských pastvin.

Od roku 1973 neplacená práce v rámci angažovanosti proti atomové energii a jiných projektů škodících životnímu prostředí. V letech 1976-1983 předseda zemské skupiny Rakouského spolku na ochranu přírody, spoluzakladatel Strany Zelených. Do roku 2004 intenzivní činnost v protiatomovém hnutí.

**Překlad do češtiny:
Hana Jílková**

**Úprava:
Helga Grimmová,
Bernhard Riepl**

In diesem Kontext sehe ich auch meinen Beitrag zu diesem Buch.

Autor: Friedrich Witzany, Dipl. Ing.

Geboren im Böhmerwald, exakter in Ziernetschlag (Bělá) bei Meinetschlag (Malonty). 1946 Vertreibung und Flucht der Familie nach Österreich. Nach der Matura in Linz Studium der Kulturtechnik an der Universität für Bodenkultur in Wien. Nach wenigen Jahren in der Bauwirtschaft Wechsel zur Agrarbehörde Oberösterreich mit den Sachgebieten Grundzusammenlegung, Landschaftsgestaltung, Raumordnung, Naturschutz und Almen. Ab 1973 ehrenamtliches Engagement gegen Atomkraft und andere Umwelt zerstörende Projekte. 1976-1983 Obmann der Landesgruppe Oberösterreich des Österreichischen Naturschutzbundes. Mitbegründer der „Grünen“. Bis 2004 intensiv in der Anti-Atom-Bewegung tätig.